

MACZÁK IBOLYA

Az átvétel átvétele
– egy miskolci minorita kézirat tanulságai¹

Írásomban egy olyan – eddig csak részlegesen vizsgált – kézirattal foglalkozom, amely egy úrnapi beszéd kéziratát² tartalmazza, és a rajta lévő jegyzések tanúsága szerint több ízben is elhangzott: 1792-ben Nyírbátorban, 1806-ban Miskolcon, illetve ezt követően 1808-ban is.³

Egyértelműen megállapítható, hogy a szöveg a miskolci minoritákhoz köthető. Egyrészt azért, mert az ő irataik közt található, másrészt azért, mert jelentős mértékben alapul olyan prédikációkon, amelyek az egyik legismertebb minorita hitszónok, Kelemen Didák neve alatt jelent meg. Ő pedig Miskolcon halt meg, 1744-ben.

*Egy korábban is ismert forrás:
Kelemen Didák 1721-es úrnapi beszéde*

A miskolci minorita prédikáció vizsgálatának egy részét 2018-ban a Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport *Eucharisztia és Úrvacsora a 16–18. századi Magyarországon* című konferenciáján tartam a szakmai nyilvánosság elé.⁴ Akkori kutatásaim során igazoltam, hogy a kézirat egy része a Kelemen Didák neve alatt 1721-ben megjelent úrnapi beszéden alapul. Ezt példázza a következő szövegrész is:

¹ A szerző az ELKH–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport tudományos főmunkatársa.

² MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, XII. 2. I/a. 1. doboz Fasc. 1. nr. 39.

³ MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, XII. 2. I/a. 1. doboz Fasc. 1. nr. 39. [1].

⁴ Vö. MACZÁK Ibolya (2018), Miskolci minoriták az Oltáriszentségről. In SZELESTEI N. László (szerk.), *Eucharisztia és Úrvacsora a 16–18. századi Magyarországon*. Budapest, MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport (Pázmány Irodalmi Műhely – Lelkiségtörténeti Tanulmányok, 21.). 159–166.

Kelemen Didák, 1721	Ismertlen szerző
„A' teremtésben Isten egy szavával teremté az eget és földet, az után a' földnek némely részeit fákká, füvekké, barmokká, a' viznek részeit halakká, és madarakká változtatta, mivel mind ezeket földből vízből alkotta, az után egy darab sárt vön Isten, és azt Ádám testévé változtatta. Adámnak ismét egy oldala csontyából egész Aszony embert teremté. A' mely Isten mind ezeket egy szavával végben vitte; mit csudálad úgy-mond Szent Ambrus, ha egy szovával a' kenyeret Testévé tészí. Sokkal nagyobbak amazok a' régi csudálatosságok, hogy sem a' mitt az oltári szentségöl hiszünk.” ⁵	„A Teremtésben az Isten egy szavával teremté az eget és földet, azután a földnek némely részeit fákká, füvekké, barmokká. A viznek részeit halakká, és madarakká változtatta, mivel mind ezeket földből vízből alkotta. Azután egy darab sárt vön Isten és azt Adam testévé változtatta. Adámnak ismét egy oldala csontyából egész aszszony embert teremté. Amely Isten mindezeket egy szavával végbe vitte, amit csudálad úgymond Sz. Ambrus ha egy szavával a kenyeret testévé tészí, sokkal nagyobbak amazok a régi csudálatosságok hogy sem amit az Oltári szentségről hiszünk.” ⁶

E szövegrész kiemelése azért is fontos, mert más prédikációban is szerepel: egy Bernárd Pál neve alatt 1735-ben megjelent prédikációban. Ebben az esetben azonban nem szó szerinti az egyezés a szövegek között:

Kelemen Didák, 1721	Bernárd Pál, 1735
„A' teremtésben Isten egy szavával teremté az eget és földet, az után a' földnek némely részeit fákká, füvekké, barmokká, a' viznek részeit halakká, és madarakká változtatta, mivel mind ezeket földből vízből alkotta, az után egy darab sárt vön Isten, és azt Ádám testévé változtatta. Adámnak ismét egy oldala csontyából egész Aszony embert teremté. A' mely Isten mind ezeket egy szavával végben vitte; mit csudálad úgy-mond Szent Ambrus, ha egy szovával a' kenyeret Testévé tészí. Sokkal nagyobbak amazok a' régi csudálatosságok, hogy sem a' mitt az oltári szentségöl hiszünk.” ⁷	„A' Teremtésben az Isten egy szavával semmiből teremté az eget és földet, az után a' földnek némely részeit fákká füvekké, és barmokká; a viznek részeit halakká, és madarakká változtatá. Adámnak ismét egy oldala csontyából egész Aszszony embert éppítte. A' mely Isten mind ezeket egy szavával végben vitte, mitt csudálad úgy mond szent Ambrus, ha egy szavával a' kenyeret testé tészí, sokkal nagyobbak amazok a' régi csudálatosságok, hogy sem a' mit az oltári szentségül, vagy az Ur vacsarájárúl hiszünk.” ⁸

Jól látható tehát, hogy bár az összehasonlított szövegek jelentős mértékben megegyeznek, a miskolci és a Kelemen Didák-féle szöveg szó szerint meg-

⁵ KELEMEN Didák (1721), *Úr napi beszéd*. Kassa: [4]. Az egyező szövegrészeket félkövér betűtípussal jelöltem.

⁶ MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, XII. 2. I/a. 1. doboz Fasc. 1. nr. 39.: [4]. Az egyező szövegrészeket félkövér betűtípussal jelöltem.

⁷ KELEMEN 1721:[4]. Az egyező szövegrészeket félkövér betűtípussal jelöltem.

⁸ BERNÁRD Pál (1735), *Lelki beszélgetés*. Kassa:12. Az egyező szövegrészeket félkövér betűtípussal jelöltem.

egyezik, a Bernárd Pál neve alatt megjelent prédikáció pedig minimális mértékben ugyan, de eltér ezektől.

A Kelemen Didák neve alatt megjelent úrnapi beszéd jelentős mértékben alapul Pázmány munkáin – ezt korábban több kutatás is igazolta: a beszéd-ről Ocskay György már megállapította, hogy a kompilátor a *Kalauz* tizenegyedik könyvének első és negyedik részét használta fel.⁹ Kiegészítésképpen elmondhatjuk, hogy Pázmány úrnapi beszédei is a források közé tartoznak, amint ezt az alábbi szövegrész is mutatja:

Pázmány Péter	Kelemen Didák, 1721
„Ah mely drága dolog vólna, ha minnyájan eggyet értvén, égyenlő szível-lélekkel vallanók, hogy ugyan azon Christus, a ki mi-érettünk a Kereszt-fán áldoztatott, jelen vagyon ebben az Oltári szentségben és ötöt egyaránt tisztelnök a máj szép <i>Processió</i> -ban.” ¹⁰	„Ah mely drága dolog vólna, ha minnyájon eggyet értvén, égyenlő szível, lélekkel vallanók, hogy ugyan azon Christus, a’ ki mi érettünk a’ kereszt fán áldoztatott, jelen vagyon ebben, az oltári szentségben, s-ötött egy aránt tisztelnök a’ máj processióban.” ¹¹

A beszéd Pázmány-átvételeit korábbi írásomban részletesebben elemeztem, ám azóta újabb szövegrészt azonosítottam Pázmány szövegéből:

Pázmány Péter	Kelemen Didák, 1721
„Ennek-felette, az embernek lelke eldarábolhatatlan; és minden tagokat, valamelyeknek eleveséget ád, éppen <i>informállya</i> , ’s jelen-létével élesztí, a’ mint a’ világi Bölcsék sem tagadgyák: [...] Ha azért a’ természet folyásában egy Lélek, sok különböző, és-egy mástúl távúl-lévő tagokban lehet; ki tart ellent benne, hogy az Istennek ereje, természet-felett a’ testet egyszer ’s mind sok helyre ne vihesse? Vallyon az Istennek oly hatalma nincsen-é, hogy a’ természetnek erejét és tehetségét meg-haladgya?” ¹²	„Annak felette az embernek lelke eldarábolhatatlan, és minden tagokat, valamelyeknek eleveséget ád, jelen létivel, éppen <i>informál</i> , a’ mint a’ világ bölcsői sem tagadgyák: ha azért a’ természet folyásában egy lélek sok különböző, s-egy mástól távul lévő tagokban lehet, ki tart ellent benne, hogy az Istennek ereje, természet felet egyszer s-mind sok helyre ne vihesse, vallyon az Istennek oly hatalma mincsé, hogy a’ természetnek erejét, és tehetségét meg haladgya?” ¹³

⁹ OCSKAY György (1982), Pázmány hatása Kelemen Didák prédikációiban, *Irodalomtörténeti Közlemények*, 86,4. 436.

¹⁰ PÁZMÁNY Péter (1636), *A romai anyaszentegyház szokasából minden vasarnapokra es egy-nehány innepekre rendelt evangeliomokrúl predikacziok*, Pozsony. 720. RMK I. 663; RMNY 1659. Az egyező szövegrészeket félkövér betűtípussal jelöltem.

¹¹ KELEMEN 1721:[3]. Az egyező szövegrészeket félkövér betűtípussal jelöltem.

¹² PÁZMÁNY Péter (1623), *Igazsagra vezelő Kalavz*, Pozsony. 842. RMK I. 532; RMNY 1293. Az egyező szövegrészeket félkövér betűtípussal jelöltem.

¹³ KELEMEN 1721:[11]. Az egyező szövegrészeket félkövér betűtípussal jelöltem.

A szó szerinti, jelöletlen szövegátvételeket tehát a következő táblázat szemlélteti (eddig ismereteink szerint) a legpontosabban:

Pázmány Péter ¹⁴	Kelemen Didák, 1721
Pr. 710. 17–40.	[2.] 24–37.
Pr. 710. 40–43.	[3.] 1–3.
Pr. 720. 13–17.	[3.] 3–7.
Pr. 712. 4–20.	[4.] 18–37.
Pr. 712. 20–27.	[5.] 1–7.
827. 29–30.	[5.] 30–31.
827. 37–40.	[5.] 31–33.
827. 42–44.	[5.] 35–37.
828. 1–4.	[6.] 1–4.
828. 7–10.	[6.] 9–12.
828. 10–14.	[6.] 18–23.
822. 20–40.	[7.] 16–37.
822. 40–44.	[8.] 1–5.
836. 14–15.	[10.] 14–15.
836. 23–36.	[10.] 15–25.
841. 36–42.	[11.] 11–18.
842. 3–13.	[11.] 22–29.
858. 31–34.	[13.] 2–6.
859. 2–5.	[13.] 7–10.
Pr. 712. 39–45.	[13.] 10–17.
Pr. 713. 1–5.	[13.] 18–22.

Az adatok minél pontosabb rögzítése azért is fontos, mivel ennek révén a kompilációs szövegahagyományozódásának – legalább – három állomása is megfigyelhető a miskolci kéziratban.

A kompilációkutatás jelen gyakorlatában az a legelterjedtebb eljárás, amelynek során egy (vagy több) forrásművet azonosítunk egy ettől eltérő szövegben. Valamivel ritkábban az is előfordul, hogy „horizontálisan” azonosítunk több forrásművet: azaz megállapítjuk, hogy egy adott prédikációnak lehetett több forrása is – akár egymástól eltérő műfajúak is. Még ritkább az az eset, amikor „vertikálisan” különítünk el két forrást, azaz megállapítjuk, hogy valaki kompilált valakitől és ettől a második személytől tovább is hagyományozódott a szöveg. Ez utóbbi esetet – lévén szó szövegegyezésekről –, már nem egyszerű igazolni. Eddigi munkám során ezt egy esetben sikerült hitelt érdemlően bizonyítani (egy Pázmány Péter, Bernárd Pál és

¹⁴ Pr.: PÁZMÁNY 1636. A Pr. jelölés nélküli lapszámok a következő kiadványból származnak: PÁZMÁNY 1623.

Kelemen Didák „összmunkájának” köszönhető szöveg elemzésével).¹⁵ Jelen esetben még egy „vertikális” szint léphető például a jelen kéziratban szereplő, nyomtatásban meg nem jelent prédikáció révén, amely a jegyzetek tanúsága szerint a XIX. század elején (még) elhangzott (több évtizeddel – adott esetben évszázadokkal – a nevezett szerzők halála után). A folyamat során tehát a kompiláció diakron jellegének vizsgálatára nyílik lehetőség.

A szövegek ősforrásának – amint az már a fenti példákából is kiderült – a jezsuita hitszónok szövegei tekinthetők. A kompiláció diakron szintjeinek áttekintése során tehát megállapítható, hogy az első állomást mindenképpen Pázmány Péter művei jelentik. Az újonnan fellelt kézirat szövegében számos olyan részt találunk, amely Pázmány-művekben is megtalálható: elsősorban a *Kalauz*ból és az úrnapi beszédből. Utóbbira jó példa a következő szövegrész:

Pázmány Péter	Kelemen Didák, 1721	Ismeretlen szerző
„Ah mély drága dolog volna, ha minnyájan egygyet értvén, egyenlő szüvel-lélekkel vallanók; hogy ugyan azon Christus, a' ki mí-érettünk a' Kereszt-fán áldoztatot, jelen vagyon ebben az Oltári-szentségben, és ötet egyaránt tisztelnők a' mái szép Processió-ban! Ah, mely kedves volna nékem-is, ha a' mái Napon, annak magyarázásában végezhetném tanításomat, mely nagy Jó-voltát, Szerelmét Irgalmasságát, mutatná hozzánk édes Üdvözítőnk, mikor a' maga Szent Testét Vérét, adta nekünk eledelül!” ¹⁶	„Ah mély drága dolog volna, ha minnyájon egygyet értvén, egyenlő szível, lélekkel vallanók, hogy ugyan azon Christus, a' ki mi érettünk a' kereszt fán áldoztatott, jelen vagyon ebben, az oltári szentségben, s-ötött egy aránt tisztelnők a' mái processióban. De oly időre jutottunk, melyben rajtunk tellyesedett, a' mitt régen szent Pál az Efésumbélieknek monda Mile-tum várossából Jerusalemben valo indulásakor: Apostolok cselekedetinek huszadik résziben, és huszon kilenczedik versében.” ¹⁷	„Óh mely drága dolog volna, ha minnyájon edgyet értvén, egyenlő szízzel, és lélekkel vallanánk, hogy ugyan azon Xtus a ki mi érettünk a keresztfán föl áldoztatot, jelen vagyon ebben az oltári szentségben, és ötet egy aránt tisztelnénk a mai processióban. De óh keserves fájdalom! oly üdöre jutottunk melyben rajtunk bé tellesedett amit régenten mondot sz. János: [...] mi közülünk mentek ki de nem voltak mi közülünk mert ha mi közülünk voltak volna, valóban mi velünk megmaradtak volna [...]” ¹⁸

A kézirat predikációban tehát kompilációs szöveghagyományozódásának – legalább – három állomása figyelhető meg: Pázmány *Kalauza*, Kelemen Didák 1721-es úrnapi beszéde, illetve az ismeretlen minorita kézírata révén.

¹⁵ MACZÁK Ibolya (2014), „Helyettem is légy fényes tűz majd korod ormán”. *Kompiláció mint ferences-jezsuita „határvonal”* In MACZÁK Ibolya (szerk.), *Közkinccs: Tanulmányok a régi magyarországi prédikációk kompilációjáról*, Budapest, MTA-PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport (Pázmány Irodalmi Műhely – Lelkiségtörténeti tanulmányok, 8.) 157–167.

¹⁶ PÁZMÁNY 1636:720.

¹⁷ KELEMEN 1721:[3].

¹⁸ MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, XII. 2. I/a. 1. doboz Fasc. 1. nr. 39.

Összességében tehát megállapítható, hogy a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei levéltárban őrzött kézirat tipikus példája az úrnapi beszédeknek: sok esetben (a kor szokásának megfelelően) tartalmaz kompilált, Pázmánytól (és más szerzőktől) átvett szövegrészeket. Ugyanakkor éppen a szó szerint azonosítható szövegrészek nyomán válik rekonstruálhatóvá a kompilációs szövegalkotás időbeli folyamata is.

Még egy forrás: Kelemen Didák, 1727/1729

A Kelemen Didák által közreadott *Buza fejek* című prédikációs-kötetében szereplő *Böjt IV. vasárnapjára* írt beszéd (amely szövegében megegyezik a Kelemen Didáknak tulajdonított 1727-es úrnapi beszéddel,¹⁹ ám tipográfiájában némiképp eltér attól) kompilált volta nem ismeretlen megállapítás: Hargitai Andrea részletesen rögzítette az átvételek adatait.²⁰

Pázmány Péter ²¹	Kelemen Didák, 1729
IV. 432. 1.	208. 31–33.
IV. 432.	209. 1–11.
IV. 416. 7–37.	209. 12–30.
VII. 123. 35–124. 11.	210. 9–26.
IV. 382. 34–38.	210. 28–33
IV. 382. 38–39.	211. 1–2.
IV. 383. 1–5.	211. 10–16.
IV. 383. 8–11.	211. 17–20.
IV. 383. 16–22.	211. 25–30.
VII. 123. 30.	211. 30–33.
IV. 383. 23.–384. 5.	212. 4–24.
IV. 448.	212. 30–33.
IV. 396. 28–39.	215. 1–14.
IV. 397. 6–22.	215. 15–32.
IV. 399. 39.	217. 6–14.
IV. 402. 26–32.	217. 25–26.

¹⁹ Vö. KERNÁCS Dorottya (2008), Kelemen Didák műveinek helye a 18. századi kassai jezsuita könyvkiadásban, *Publicaciones Universitatis Miskolceniensis*, 13,1. 58.

²⁰ HARGITAI Andrea (2001), Kelemen Didák prédikációinak Pázmány-kompilációi, *Irodalomtörténeti Közlemények*, 105,5–6. 638–656.

²¹ A Hargitai Andrea által használt szövegkiadások: PÁZMÁNY Péter (1898), *Hodogeus. Igazságra vezérlő kalauz*, s. a. r. KISS Ignác s. a. r., Budapest, A Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem Hittudományi Kara, (Pázmány Péter Összes Munkái, 4.); PÁZMÁNY Péter (1905), *A római anyaszentegyház szokásából, minden vasárnapokra és egy-nehány innepekre rendelt evangeliomokról prédikációk*, II, s. a. r. KANYORSZKY György, Budapest, A Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem Hittudományi Kara (Pázmány Péter Összes Munkái, 7.)

IV. 403. 28.	217. 27–30.
IV. 403. 35.	217. 30–33.
IV. 403. 35–36.	218. 1–2.
IV. 402.	218. 3–13.
IV. 402. 23–24.	218. 14–18.
IV. 434. 26	218. 24–27.
IV. 403.	218. 28–33.
IV. 399. 19–21.	219. 24–28.
IV. 399. 24.	219. 29–33.
IV. 399.	220. 1–7.
IV. 435. 5–6.	221. 19–20.
IV. 435. 11–17.	221. 21–25.
IV. 434. 38.	221. 30–33.
IV. 435. 1–5.	222. 1–4.
IV. 384. 14–31.	222. 5–25.
IV. 433. 9–18.	223. 23–33.
IV. 411. 5–26.	224. 9–30.
IV. 414. 23.	224. 31–33.
IV. 414. 23.	225. 1–10.
IV. 418. 9–16.	225. 10–16.
IV. 411. 31–35.	225. 19–23.
IV. 380. 18–20.	225. 25–28.
IV. 381. 22.	225. 29–33.
IV. 381. 25–36.	226. 1–14.
IV. 381. 36–382	226. 23–33.
IV. 382. 2.	227. 1–4.
IV. 454.	227. 19–24.
IV. 453. 7–9.	227. 25–29.
IV. 441. 12–14.	227. 30–31.
IV. 441. 16.	228. 3–8.
IV. 441. 22	228. 14–17.

Hargitai Andrea kutatásának célja az volt, hogy Pázmány-átvételeket azonosítson Kelemen Didák kötetében. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy ismereteseek olyan szövegrészek is (igaz, nem nagy számban), amelyek megegyeznek az 1721-ben ugyancsak Kelemen neve alatt publikált prédikációban találhatóval, ám más (Pázmánytól származó) forrásuk nem azonosítható.

Kelemen Didák, 1721	Kelemen Didák, 1729
3. 25–27.	208. 17–20.
3. 27–30.	209. 31–33.

Mint a sorok sorszámái is mutatják, saját régebbi megfogalmazását bontotta ki részletesebben a hitszónok:

Kelemen Didák, 1721	Kelemen Didák, 1729
„Az első, kitt a’ testi gyönyörűségek ki csiklandának a’ csuklyából, hiszi-is, nem-is. Mert azt mongya: hogy Christus Teste-is, kenyér-is, a’ Teste-is a’ kenyérral egygyüt, vagy benne, vagy alatta, vagy mellette ott vagon valahól. A másik, a’ ki fazakat törvén ki szökék közüllünk, meg vakmeröitvén magát, egy általlyában csak meg tagadá, hogy nem valóságos Teste, s-vére, hanem csak jele, pecsétje. ” ²²	„Luther Márton, ki a’ Testi undok kívánságok után indúla, Klastromot oda hagyta, Istennek tett erős fogadása ellen rosssz életre adá magát, hiszi-is, nem-is; Mert azt mongya, hogy Kristus Teste is, Kenyér-is, a’ Test-is a’ kenyérral edgyüt, vagy benne, vagy alatta, vagy mellette, de ott vagon valahol. ” ²³
	„[...] Kálvinus János, ki a’ Papi életet el hagyván ki szökék közüllünk, magát meg vakmeröitvén egy általlyában csak meg tagadá, nem valóságos Teste, vére, hanem csak jele, ’s pecsétje. ” ²⁴

A fenti idézetek sovány bizonyító erejét érdekesebbé teszi, hogy a második Kelemen-szöveg 209. lapon lévő Pázmány-átvétele után közvetlenül egy korábbi Kelemen-szövegrész következik, amely ráadásul közvetlen folytatása a 208. lapon lévő átvétel forrásának. Mindezekből arra következtethetünk, hogy a kompilátor „régí” szövegeit felhasználva, s forrásait változtatva alakította ki a *Buza fejek* című prédikációskötetben szereplő beszédét.

Igaz ez a kéziratos minorita beszédre is. Az idők során ugyanis a prédikáció egy újabb forrását is sikerült azonosítani: Kelemen Didák egy másik, 1727-ben megjelent úrnapi beszédét mely a későbbiekben teljes egészében napvilágot látott Kelemen Didák *Buza fejek* című, 1729-ben megjelent prédikációgyűjteményében, Nagyböjt negyedik vasárnapjára szánt prédikációként. Igazolható tehát, hogy a minorita kézirat olyan szó szerinti, ám jelöletlenül átvett szövegrészeket is tartalmaz, amely a Kelemen Didák 1727-es beszédében megtalálhatók, ám más, Kelemen nevéhez köthető beszédből hiányoznak. Jó példa erre a következő szövegrész is:

²² KELEMEN 1721:[3]. Az egyező szövegrészeket félkövér betűtípussal jelöltem.

²³ KELEMEN 1729:208. Az egyező szövegrészeket félkövér betűtípussal jelöltem.

²⁴ KELEMEN 1729:209. Az egyező szövegrészeket félkövér betűtípussal jelöltem.

Kelemen Didák, 1729	Ismeretlen szerző
<p>„De hogy ebben senki ne kételkedhessék, vegyük elő a’ szent írást, ’s olvassuk meg mind a négy Evangelistát, ’s Apostolok írását, ’s mivel ebben a’ világos igasságban ellenkező atyánk-fiai magok tanítták, hogy csak egyedül azokat kell hinnünk, mellyek a’ szent írásban vannak, mutassák meg az egész Uy Testamentumból a’ jelt, pecsétet, a’ kitt vallanak: eddig még rá nem akadtak, ez után is meg nem tanállyák. Micsoda lelki ismérettel hihetik hát magok vallások, tudományok ellen, a’ mi nincs a’ szent írásban? meg mutattuk mi Istennek szent kegyelme által oly nyilván, hogy senki ebben, valaki igazán hiszen a’ JEsus Kristusnak, ne kételkedhessék.”²⁵</p>	<p>„De vegyük elő ismét az írást és mutassuk meg bővebben ebből, a Xtus Testét az Oltári szencségben jelen lenni, mert ebben a világos igasságban a mi ellenkező kedves atyánk-fiai magok tanítták, hogy csak egyedül azokat kel hinnünk mellyek a Sz. írásban vannak, mutassák meg tehát az egész Uj Testamentumból a jelt, pecsétet, figurat, akit vallanak: eddig még rá nem akadtak. ezután is meg nem talállyák azért lássák micsoda lelki ismérettel hihetik hát magok vallások s tudományok ellen , ami nincs a sz írásban? Mi pedig a sz írásból megmutattuk Istennek sz kegyelme által hogy valóságos senki ebben, valaki igazán hiszen a Jesus Xtusnak, ne kételkedjék.”²⁶</p>

A szövegátvétel ebben az esetben is azt igazolja, hogy a hitszónok tudatosan váltogatta forrásait – s ezek között szerepel a saját neve alatt publikált szövegrész is. Mindez jól illusztrálja a szó szerinti, jelöletlen szövegátvételek hagyományozódásának bonyolult folyamatát, a szinkron és diakron szövegátvételek bonyolult hálózatát is. Mindezek pontosításával a minorita szöveg-hagyományról, illetve Kelemen Didák szövegalkotói tevékenységéről is pontosabb képet kaphatunk.

IBOLYA MACZÁK

Taking over - lessons from a Minorite manuscript in Miskolc

In my paper I deal with a manuscript - only partially examined so far - which contains the manuscript of a Lord’s Day sermon. According to the notes on it, it was delivered several times: in 1792 in Nyírbátor, in 1806 in Miskolc, again that in 1808. The text is clearly linked to the Minorites of Miskolc. The text corpus illustrates the process of transmission of literal, unmarked texts, the complex network of synchronous and diachronic transcriptions. By reconstructing these, we can gain a more accurate picture of the Minorite textual tradition and of the textual activity of Kelemen Didák.

²⁵ KELEMEN 1729:213. Az egyező szövegrészeket félkövér betűtípussal jelöltem.

²⁶ MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, XII. 2. I/a. 1. doboz Fasc. 1. nr. 39.: [6–7].